

Wyrok z dnia 18 października 2005 r.

II UK 41/05

Przepis art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) nie upoważnia do objęcia rolniczym ubezpieczeniem społecznym osoby prowadzącej działalność gospodarczą, która stała się rolnikiem w trakcie prowadzenia tej działalności.

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Roman Kuczyński.

Sąd Najwyższy. po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 18 października 2005 r. sprawy z wniosku Ireneusza M. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w K. o ubezpieczenie społeczne z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 5 listopada 2004 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 3 czerwca 2002 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w K. stwierdził obowiązek podlegania Ireneusza M. ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej od lipca 1996 r.

Odwołanie wnioskodawcy od tej decyzji zostało oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Koszalinie z dnia 22 czerwca 2004 r. [...]. Sąd ustalił, że wnioskodawca od 12 czerwca 1996 r. prowadzi działalność ubezpieczeniową jako agent ubezpieczeniowy. Od 28 listopada 1997 r. jest dzierżawcą gospodarstwa rolnego. Pismem z dnia 2 grudnia 1997 r. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddział w K. powiadomiła wnioskodawcę o obowiązku podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników o ile nie podlega on innemu ubezpieczeniu. W dniu 10 stycznia 1998 r. wnioskodawca złożył wniosek o objęcie

go ubezpieczeniem społecznym rolników przedkładając decyzję Urzędu Gminy w S. o wykreśleniu wpisu o prowadzeniu działalności gospodarczej. W związku z tym decyzją z dnia 12 stycznia 1998 r. został objęty ubezpieczeniem społecznym rolników, a Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w K. decyzją z dnia 21 stycznia 1998 r. stwierdził, że od 9 stycznia 1998 r. wnioskodawca nie podlega ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej (gastronomia i agencja ubezpieczeniowa). Następnie Zakład Ubezpieczeń Społecznych otrzymał z Urzędu Skarbowego w S. informację, że wnioskodawca od 1 lipca 1996 r. do 19 października 2001 r. nieprzerwanie prowadzi pozarolniczą działalność gospodarczą wykazując przychody z tego tytułu. Działalność z tytułu usług transportowych została zgłoszona do ewidencji działalności gospodarczej 28 listopada 1997 r. i wykreślona 19 października 2001 r. Na podstawie tych informacji została wydana zaskarżona decyzja. Wnioskodawca twierdził w odwołaniu, że nie podjął działalności z zakresu usług transportowych, a wykazywane dochody pochodziły z pośrednictwa ubezpieczeniowego. Wnioskodawca przyznał, że od 1 lipca 1996 r. jest agentem ubezpieczeniowym. Zgodnie z art. 37e ust. 1 i 2 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (jednolity tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 11, poz. 62 ze zm.) agentem ubezpieczeniowym jest osoba fizyczna upoważniona przez zakład ubezpieczeń do stałego zawierania umów w imieniu i na rzecz tego zakładu lub pośredniczenia przy zawieraniu umów. W ust. 4 tego artykułu określa się, że agent ubezpieczeniowy nie będący osobą prawną prowadzi działalność gospodarczą w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 41, poz. 324 ze zm.). W związku z tym unormowaniem wnioskodawca podlegał obowiązkowi ubezpieczenia na podstawie ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 46, poz. 250 ze zm.).

W apelacji od tego wyroku wnioskodawca podniósł zarzut, że prowadzenie pośrednictwa ubezpieczeniowego nie było działalnością gospodarczą rodzącą obowiązek ubezpieczenia z tego tytułu, a ponadto przepis art. 5a ustawy z dnia 10 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) pozwalał na objęcie go ubezpieczeniem społecznym rolników nawet w przypadku prowadzenia działalności gospodarczej.

Wyrokiem z dnia 5 listopada 2004 r. [...] Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku oddalił apelację. Sąd Apelacyjny uznał za prawidłowy

pogląd prawny Sądu pierwszej instancji. Stwierdził, że zgodnie z art. 1 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu określonymu tą ustawą podlegały osoby fizyczne mające obywatelstwo polskie, prowadzące na własny rachunek działalność gospodarczą na podstawie uprawnień określonych w przepisach szczególnych. W zakresie działalności agentów ubezpieczeniowych szczególne regulacje zawierał przepis art. 37e ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej. W myśl ust. 2 i 3 tego przepisu działalność agencyjna wykonywana przy pomocy osób fizycznych była uzależniona od uzyskania przez nie uprawnień wydawanych przez organ nadzoru w postaci zezwolenia na wykonywanie czynności agenta. Zgodnie z art. 10 pkt 4 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej działalność agenta ubezpieczeniowego nie wymagała zgłoszenia do ewidencji działalności gospodarczej, gdyż jej podjęcie było uzależnione od uzyskania zezwolenia. Do wnioskodawcy nie miał zastosowania przepis art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, który pozwala na kontynuowanie rolniczego ubezpieczenia społecznego rolnikowi podejmującemu działalność gospodarczą, gdyż podjął on działalność rolniczą później niż pozarolniczą działalność gospodarczą. W okresie prowadzenia działalności rolniczej miał do niego zastosowanie ustawowy prymat ubezpieczenia społecznego osób prowadzących działalność gospodarczą, obowiązujący w przypadku zbiegu tytułów ubezpieczenia, a wynikający z art. 2 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą. Po utracie mocy obowiązującej tej ostatniej ustawy od 1 stycznia 1999 r. wnioskodawca był objęty obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowym z tytułu prowadzenia działalności pozarolniczej na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 8 ust. 6 pkt 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.). Był więc objęty inny ubezpieczeniem, o którym mowa w art. 7 ust. 1 pkt 1 i art. 16 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, co wyłączało go z ubezpieczenia rolniczego.

Wyrok ten zaskarżył kasacją wnioskodawca przytaczając jako jej podstawę naruszenie prawa materialnego „przez błędną jego wykładnię, a w szczególności: a. naruszenie przepisu art. 1 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin w brzmieniu z dnia 9 stycznia 1998 r. polegające na przyjęciu, że podjęcie przez osobę prowadzącą rolniczą działalność gospodarczą, pozarolniczej działalności gospodar-

czej na podstawie uprawnień określonych w przepisach szczególnych powoduje z mocy prawa obowiązek ubezpieczenia społecznego na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą i ich rodzin podczas gdy z treści art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników wynika, że w przypadku podlegania ubezpieczeniu na podstawie przedmiotowej ustawy podjęcie pozarolniczej działalności gospodarczej przy spełnieniu przesłanek wskazanych w tym przepisie nie wywołuje takich skutków, b. naruszenie art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników polegające na przyjęciu, że podjęcie przez osobę podlegającą nieprzerwanie co najmniej rok ubezpieczeniu na podstawie przedmiotowej ustawy, pozarolniczej działalności gospodarczej oznacza z mocy prawa obowiązek ubezpieczenia na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą i ich rodzin”. W związku z tymi zarzutami wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku, poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji oraz decyzji organu rentowego i stwierdzenie, że wnioskodawca nie podlega ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej od miesiąca lipca 1996 r. W uzasadnieniu kasacji podniósł, że został objęty ubezpieczeniem od 9 stycznia 1998 r. na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. „Jako osoba podlegająca ubezpieczeniu społecznemu na podstawie przedmiotowej ustawy w oparciu o przepis art. 5a podjął pozarolniczą działalność gospodarczą nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym. Działając w zaufaniu do przepisów ustawy podjął działalność w postaci pośrednictwa ubezpieczeniowego, bowiem taka działalność gospodarcza nie wymagała od niego zatrudnienia na podstawie stosunku pracy i nie powodowała powstania stosunku służbowego. Z treści art. 5a jednoznacznie wynikało, że podjęcie pozarolniczej działalności gospodarczej, przy spełnieniu przesłanek wymienionych w przepisie skutkować będzie dalszym podleganiem ubezpieczeniu z mocy przedmiotowej ustawy. W takiej sytuacji wydanie decyzji o podleganiu z mocy prawa obowiązkowemu ubezpieczeniu na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą i ich rodzin jest dla skarżącego krzywdzące. Skarżący działał w zaufaniu do przepisów ustawy, na podstawie której podlegał ubezpieczeniu społecznemu. Treść przepisu 5a wprowadziła skarżącego w błąd. Przepis ten jednoznacznie dopuszcza podjęcie dodatkowej działalności gospodarczej bez konsekwencji w zakresie podlegania ubezpieczeniu na podstawie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Skarżący nie mógł przypuszczać, że w syste-

mie prawnym jest także przepis sprzeczny z unormowaniem art. 5a. Dokonanie prawidłowej interpretacji obu przepisów wymaga ogromnej wiedzy fachowej, której nie posiada. Skarżący nie może jednak ponosić negatywnych konsekwencji wprowadzenia przez ustawodawcę sprzecznych przepisów, w jednolitym jak należy oczekiwać systemie prawnym. Na marginesie rozważań na temat wzajemnych relacji pomiędzy zaskarżonymi przepisami pojawia się zagadnienie wykładni art. 1 ust. 1 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą i ich rodzin. Wyjaśnienie tego zagadnienia jest konieczne w odniesieniu do praktyk organów administracji prezentowanych w decyzjach w przedmiotowej sprawie. Organy wydające decyzje w przedmiotowej sprawie stały na stanowisku, że dla spełnienia przesłanek tego przepisu wystarczające jest samo formalne dokonanie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej bez faktycznego podjęcia tej działalności. Kwestia ta budzi jednak poważne wątpliwości interpretacyjne i dlatego wykładnia tego przepisu winna zostać doprecyzowana”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 1 ust. 1 nieobowiązującej już ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin stanowił, że obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu określonego ustawą podlegają osoby fizyczne mające obywatelstwo polskie, prowadzące na własny rachunek działalność gospodarczą na podstawie: 1) wpisu do ewidencji działalności gospodarczej lub koncesji, określonych w przepisach o działalności gospodarczej, 2) uprawnień określonych w przepisach szczególnych. Za podstawę podlegania przez wnioskodawcę ubezpieczeniu społecznemu na podstawie tego przepisu oba Sądy przyjęły prowadzenie przez niego działalności w charakterze agenta ubezpieczeniowego od 12 czerwca 1996 r. nieprzerwanie do daty wydania zaskarżonej decyzji. Działalność ta nie podlegała wpisowi do ewidencji działalności gospodarczej, lecz była prowadzona na podstawie uprawnień określonych w przepisach ustawy o działalności ubezpieczeniowej, tj. zezwolenia wydanego przez organ nadzoru ubezpieczeniowego. Prowadzenie przez wnioskodawcę okresowo działalności gospodarczej innego rodzaju, podlegającej wpisowi do ewidencji działalności gospodarczej, nie było brane pod uwagę przy rozstrzygnięciu z uwagi na regulację zawartą w art. 1 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospo-

darczą. Przepis ten stanowi, że w razie równoczesnego prowadzenia przez tę samą osobę dwóch lub więcej rodzajów działalności określonej w ust. 1, podlega ona ubezpieczeniu tylko z tytułu prowadzenia jednego rodzaju działalności. Podniesione w uzasadnieniu kasacji wątpliwości co do zastosowania art. 1 ust. 1 w sytuacji, gdy nie nastąpiło faktyczne rozpoczęcie działalności gospodarczej a jedynie dokonano wpisu do ewidencji, nie korespondują z motywami zaskarżonego wyroku. Rozstrzygnięcie oparte jest bowiem na niekwestionowanym przez wnioskodawcę fakcie prowadzenia działalności agenta ubezpieczeniowego.

Nie jest także kwestionowany w kasacji zaprezentowany w zaskarżonym wyroku a oparty na przepisach ustawy o działalności ubezpieczeniowej pogląd prawny, że agent ubezpieczeniowy jest osobą prowadzącą działalność gospodarczą w rozumieniu art. 1 ust. 1 pkt 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą. Ze sformułowania obu zarzutów można wnosić, że zdaniem skarżącego nie podlega on ubezpieczeniu społecznemu osób prowadzących działalność gospodarczą nie dlatego, że nie prowadził takiej działalności, lecz dlatego, że ubezpieczenie to jest wyłączone na podstawie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników wobec jednoczesnego podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu. Powoływanie się na sprzeczności w regulacjach zawartych w obu ustawach nie ma żadnego uzasadnienia. Przepis art. 1 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą jest przepisem ogólnym określającym obowiązek ubezpieczenia społecznego z mocy prawa osób wymienionych w tym przepisie. Jednocześnie ustawa zawiera przepisy wyłączające obowiązek ubezpieczenia w stosunku do osób prowadzących działalność gospodarczą w określonych okolicznościach. I tak przepis jej art. 2 w ust. 1 wyłącza z obowiązku ubezpieczenia osoby będące jednocześnie pracownikami i osoby objęte odrębnymi przepisami w zakresie zaopatrzenia emerytalnego lub ubezpieczenia społecznego oraz w ust. 2 osoby mające ustalone prawo do emerytury i renty. Wyłączenie z ubezpieczenia osób objętych odrębnymi przepisami nie dotyczy rolników. W tym zakresie przepis art. 2 ust. 2 stanowi, że osoby spełniające jednocześnie warunki do objęcia ubezpieczeniem społecznym określonym ustawą i ubezpieczeniem społecznym rolników podlegają ubezpieczeniu określonemu w ustawie z zastrzeżeniem przypadków określonych w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników. Wyjątkową sytuację, w której osoby prowadzące działalność gospodarczą mogą podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników, reguluje przepis art. 5a ustawy o ubezpiecze-

niu społecznym rolników, natomiast zasadą jest wyłączenie z obowiązku rolniczego ubezpieczenia społecznego osób spełniających warunki do objęcia innym ubezpieczeniem społecznym (art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 3). Określenie wyjątków od zasady ogólnej jest powszechnie przyjęte w legislacji i w takich wypadkach nie może być mowy o jakiegokolwiek sprzeczności. Natomiast przepisy regulujące te wyjątki muszą być interpretowane ściśle i stosowane tylko w przypadku spełnienia wszystkich określonych w nich warunków.

Obowiązujący od 1 stycznia 1997 r. przepis art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników stanowi, że rolnik lub domownik, który podlegając ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy, nieprzerwanie co najmniej 1 rok podejmuje pozarolniczą działalność gospodarczą nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, podlega nadal temu ubezpieczeniu. W dalszej części przepis pozwala na podleganie rolnika innemu ubezpieczeniu społecznemu, jeżeli wyrazi taką wolę w odpowiednim oświadczeniu. Przepis nie zawiera bezwzględnego obowiązku podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników rolnika lub domownika, który podejmuje prowadzenie działalności gospodarczej lecz pozostawia do wyboru rolnika system ubezpieczenia. Możliwość skorzystania z rolniczego ubezpieczenia społecznego ma rolnik podejmujący działalność gospodarczą. Musi to być osoba, która przed podjęciem działalności gospodarczej była rolnikiem w rozumieniu art. 6 pkt 3 ustawy, a więc prowadziła działalność rolniczą jako posiadacz gospodarstwa rolnego. Ponadto musiała w pełnym zakresie podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników, to znaczy nie mogła być wyłączona z ubezpieczenia jako osoba podlegająca innemu ubezpieczeniu społecznemu albo mająca ustalone prawo do emerytury lub renty, przy czym ubezpieczenie to nie mogło trwać krócej niż jeden rok. Przepis daje takiemu rolnikowi prawo do kontynuowania powstałego przed podjęciem działalności gospodarczej rolniczego ubezpieczenia społecznego. Wnioskodawca nie spełnia żadnego z określonych w przepisie warunków. Podjął on bowiem prowadzenie działalności gospodarczej w charakterze agenta ubezpieczeniowego w czerwcu 1996 r., kiedy nie był jeszcze posiadaczem gospodarstwa rolnego; objął je w posiadanie 28 listopada 1997 r. Po uzyskaniu statusu rolnika nie mógł być ubezpieczony w pełnym zakresie, gdyż obowiązkowe ubezpieczenie emerytalno-rentowe było wyłączone z mocy art. 16 ust. 3 wobec podlegania innemu ubezpieczeniu społecznemu, podobnie jak wyłączone z mocy art. 7 ust. 1 było ubezpieczenie chorobowe i macierzyńskie, a jedynie dopuszczalne było ubezpieczenie na wniosek z tytułu wypadku przy pracy

lub choroby zawodowej na podstawie art. 8 ust. 3. Przepis art. 5a nie uprawnia do objęcia rolniczym ubezpieczeniem społecznym osoby prowadzącej działalność gospodarczą, która stała się rolnikiem w trakcie prowadzenia tej działalności. W tym zakresie stanowisko Sądu Apelacyjnego jest prawidłowe a zarzut błędnej wykładni tego przepisu okazał się nieuzasadniony.

Obowiązek ubezpieczenia społecznego zarówno rolniczego jak i w ogólnym systemie ubezpieczeń społecznych, w tym osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, powstaje z mocy prawa w przypadku zaistnienia warunków do objęcia ubezpieczeniem. Decyzja organu stwierdzającego istnienie takiego obowiązku ma charakter wyłącznie deklaratoryjny. Błędne rozumienie przepisów, na które wnioskodawca powołuje się w kasacji, nie ma wpływu na istnienie obowiązku ubezpieczenia. Nie ma znaczenia fakt, czy wnioskodawca zgłaszając wniosek o objęcie go rolniczym ubezpieczeniem społecznym, do którego nie był uprawniony, sam działał w błędzie, czy też wprowadził w błąd Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego zatajając fakt prowadzenia działalności w charakterze agenta ubezpieczeniowego. Spełniając warunki do objęcia innym niż rolnicze ubezpieczeniem społecznym wnioskodawca był wyłączony z ubezpieczenia rolniczego, a decyzja stwierdzająca istnienie takiego ubezpieczenia nie odnosiła skutków w zakresie ewentualnego korzystania z uprawnień wynikających z tego ubezpieczenia poza tymi, które ustawa wiąże z ubezpieczeniem na wniosek rolnika. W zakresie stwierdzenia istnienia innego ubezpieczenia społecznego wnioskodawca nie mógł być traktowany jako rolnik podlegający rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy w oparciu o przepis art. 393¹² k.p.c. oddalił kasację jako pozbawioną usprawiedliwionych podstaw.

=====